

SAMMENDRAG

Somaliere i Oslo

At Home in Europe-prosjektet

11. desember, 2013

Denne rapporten tar for seg erfaringene til somaliere bosatt i Oslo i Norge. Den fokuserer på fem områder innen lokal politikk, samt de bredere emnene identitet, tilhørighet og samhandling. Open Society Foundations har gjennomført fokusgrupper for og intervjuer med norsk-somaliske Oslo-borgere, i tillegg til diskusjoner med viktige interessenter i Oslo by. Formålet er å kunne legge frem ulike synspunkter og anbefalinger for styrket integrering til beste for alle.

Det først ganske nylig at Norge har blitt et land med en innvandrerbefolkning av betydning; det siste tiåret har den årlige immigrasjonen tatt seg kraftig opp, og antallet innvandrere har nesten fordoblet seg fra 2005 til 2011. Personer med somalisk opphav utgjør en relativt liten andel av den totale innvandrerbefolkningen, men de er likevel blant de største *flyktningegruppene*. De somaliske innvandrerne i Norge er unge: 80 prosent av dem er under førti. I tillegg er 80 prosent av andregenerasjons somaliere (norskfødte barn med somaliske innvandrerforeldre) under ti år gamle. De somaliske miljøene er konsentrert i de norske byene, hovedsakelig i Oslo der de utgjør byens tredje største innvandrergruppe. Oslo har utviklet et solid rammeverk for inkludering, og kommer høyt opp på Intercultural Cities Index, som er et samarbeidsprosjekt mellom Europarådet og EU. Dette prosjektets formål er å utnytte potensialet i en flerkulturell befolkning. Blant tiltakene i Oslo finner vi OXLO (Oslo Extra Large), som er et rammeverk for styrket inkludering.

Identitet og tilhørighet

Migrasjon er fremdeles et nytt fenomen i Norge, og den tverrkulturelle identiteten er fortsatt under utvikling. Ifølge en observatør oppfattes likestilling som likhet i Norge; nasjonal identitet er likestilt med etnisk opprinnelse. Yngre norsk-somalierne sier at de ikke blir sett på som nordmenn, og enkelte av dem føler manglende tilhørighet til landet. Samtidig føler de seg heller ikke helt somaliske. Både de yngre og de eldre somalierne opplever en hverdag der de føler seg ekskludert og sett på som stereotyper, noe som påvirker alle elementer i lokalpolitikken som diskuteres i denne rapporten.

Utdanning

På grunn av det store antallet norsk-somaliske barn, er utdanning ekstra viktig i forhold til integrering. Norsk-somalierne har et langt større fravær enn både resten av befolkningen og alle andre innvandrergupper. I tillegg er frafallandelen langt over gjennomsnittet. Dette kan delvis skyldes at utdanningen deres i hjemlandet ble avbrutt av krig og flytting, og delvis de mange utfordringene somaliske familier i Norge møter. I tillegg har ikke det norske utdanningssystemet klart å justere seg raskt nok i forhold til det økte mangfoldet i Oslo-skolene. Språklige og kulturelle forskjeller gjør det vanskelig for norsk-somaliske foreldre å ta aktiv del i skolesystemet og hjelpe barna med studiene. Deltakerne i Open Society Foundations' fokusgruppe ga uttrykk for bekymring over den ujevne fordelingen av studenter med innvandrerbakgrunn i Oslo-skolene, og at enkelte skoler ikke har nok ressurser til å følge opp studenter med spesielle behov. Det er iverksatt en rekke tiltak for å forbedre situasjonen; Oslo kommunes fokus på å bedre vilkårene i barnehager og på skoler i vanskeligstilte bydeler, blant annet Groruddalen, og barnevernets «Drop Out Team» i Søndre Nordstrand, som gir veiledning og støtte til de som avbryter, eller står i fare for å avbryte, skolegangen på ungdomsskolen og Somalisk Studentforenings (SSFs) tiltak med leksehjelp og motivasjonskurs for ungdomsskoleelever).

Arbeid

Norsk-somalierne sliter på arbeidsmarkedet. En rekke studier viser at sysselsettingen blant norsk-somalierne er svært lav. For eksempel var det kun 40 prosent av norsk-somaliske menn og 23,1 prosent av norsk-somaliske kvinner i aldersgruppen 30–59 som hadde jobb per 1. januar, 2013. Det finnes mange årsaker til at kvinners deltakelse i arbeidslivet er spesielt lav, blant annet at mange av dem er alenemødre med flere barn og at det forventes at norsk-somaliske kvinner ikke skal jobbe utenfor hjemmet. Det finnes også flere årsaker til at norsk-somalierne generelt sliter på arbeidsmarkedet, blant annet at de kun i den senere tid har kommet til Norge og at mange mangler kvalifikasjonene som trengs for å søke jobb i et land der det er få muligheter for ufaglærte arbeidstakere.

Den omfattende jobbsøkningsprosessen er et stort hinder for inkludering, spesielt under «ventefasen» (den første fasen på norske asylmottak). Mange norsk-somalierne ser heller ikke den store verdien i programmene som skal hjelpe dem med å finne arbeid. Deltakerne i fokusgruppen mente at det var en rekke årsaker til at de har vanskeligheter med å få jobb; strukturelle faktorer som diskriminering og ekskludering, personlige faktorer som manglende språkkunnskaper og mangelen på formelle kvalifikasjoner. Initiativer som tar tak i situasjonen inkluderer prosjektene Jobbsjansen og Linkarbeidere, og initiativer som gir støtte til entreprenører.

Bolig

I Norge eier de fleste sine egne boliger, mens kun 16 prosent av norsk-somalierne er huseiere. Det finnes nasjonale og lokale tilbud som skal hjelpe personer med begrensede midler med å finne bolig. Imidlertid har norsk-somalierne ofte problemer med å navigere boligstøtteordninger, i tillegg til at boligens standard ofte er et problem. Det har blitt dokumentert at det forekommer diskriminering i det private boligmarkedet, til tross for lover som forbyr diskriminering. I tillegg står private leietakere også overfor betydelig usikkerhet; de kan når som helst bli kastet ut, og må derfor flytte ofte. Ofte avstår norsk-somalierne fra å kjøpe bolig, både fordi de har manglende kjøpekraft og fordi de ikke vil ta opp boliglån da det ikke finnes lån med islamske låneregler. Boliger er viktig for inkludering, noe hjemløse er spesielt godt klar over. På Grønland driver Kirkens Bymisjon et boligprosjekt for øst-afrikanere (hovedsakelig somalierne) med alvorlige psykiske problemer.

Helse- og sosialtjenester

Det finnes lite informasjon om innvandreres helse, noe som gjør det vanskelig å utvikle passende tiltak. Helsedirektoratets strategi for innvandrerhelse i 2013 foreslår ytterligere tiltak som tar for seg manglende kunnskap og er basert på det den allerede etablerte Nasjonal Kompetanseenhet for Minoritetshelse (NAKMI). Hovedformålet er å redusere sosiale helseforskjeller og sikre like helse- og omsorgstjenester for alle. Informasjon og kommunikasjon er hovedutfordringene på veien mot dette målet: hvordan folk oppfatter helse, sykdomstegn og tiltak for å forbedre helse varierer ofte stort mellom ulike kulturer. I tillegg sliter ofte helsetjenesten med å finne gode nok tolker.

Den delen av helse-, sosial- og velferdstjenester som er av størst bekymring for deltakerne i Open Society Foundations' undersøkelse. Det finnes historier om hvordan tjenesten på en uhensiktsmessig måte har blandet seg opp i nyankomne somalieres familieforhold, noe som har gjort ting vanskeligere da personlig kontakt er den viktigste informasjonskilden. Samtidig kan ansatte i tjenesten ha manglende bakgrunnskunnskap om hvordan somaliske familier fungerer, og de kan ha feil oppfatning av sosial og kulturell praksis. Fokusgruppens deltakere hevder at kommunikasjon er et stort problem, både når det gjelder språk og tverrkulturell forståelse. En moské i Oslo har startet et program der de bidrar til å engasjere myndighetene og somaliske familier i barnevernet, og både sivilsamfunnet og det private næringslivet har utviklet tiltak på dette området.

Politi og sikkerhet

Oslo anses generelt som en trygg by, men må fortsette sitt helhetlige arbeid for å forebygge kriminalitet og segregering i byen. Undersøkelser viser at politiets praksis med å «stoppe og ransake» ofte baserer seg på raseprofilering, og at dette bidrar til å øke spenningsnivået mellom etniske minoriteter og politiet. Gjengaktivitet blant unge er fortsatt et sjeldent fenomen, men et fenomen som kan få større betydning i fremtiden da det ofte tar utgangspunkt i etnisitet eller rase. Det har blitt iverksatt en rekke tiltak for å håndtere kriminalitet blant unge i Oslo; blant annet SaLTo, et nyskapende initiativ fra Oslo kommune og Oslo politidistrikt, som tar sikte på å bidra til å forhindre kriminalitet ved å jobbe mot barn og unge.

Deltakelse og statsborgerskap

Både norsk og somalisk tradisjoner legger stor vekt på følelsen av å være en del av samfunnet. Somaliere er sterkt involvert i det sivile og politiske liv, samtidig som mange av dem oppnår norsk statsborgerskap. På lokalt nivå bekreftet de fleste deltakerne i fokusgruppen at mange norsk-somaliere ikke er veldig involvert i nabolaget, på skolen og i andre lokalmiljøer. Dette ble begrunnet med språkproblemer samt manglende kunnskap og informasjon. Samtidig finnes det en rekke ulike somaliske organisasjoner som fokuserer på å bidra med integrering. Imidlertid finnes det ofte ikke noe strategisk samarbeid mellom disse organisasjonene.

Norsk-somaliere bruker stemmeretten sin i langt større grad enn andre innvandrergupper, og tre norsk-somaliske kandidater har blitt valgt som bystyrerepresentanter. Somaliske velgere har store forventninger til disse folkevalgte representantene, selv om de ofte kun ses på som minoritetspolitikere som må lære seg politisk lobbyvirksomhet og koalisjonsbygging. Når det gjelder norsk-somalisk sivil og politisk deltakelse er det viktig å merke seg at det norsk-somaliske miljøet, som en del av en større somalisk diaspora, opprettholder sterke og aktive bånd til Somalia og somaliske anliggender. Disse tverrnasjonale båndene har blitt anerkjent av den norske regjeringen som en strategisk politisk ressurs.

Media

Temaet innvandring dekkes mye i media, men det er lite fokus på innvandreres hverdag. Analyser av mediedekning viser at somaliere er blant innvandrerguppene som oftest nevnes i forbindelse med temaer som arbeidsløshet, dårlige skoleprestasjoner, Khat-misbruk, kjønnslemlestelse av kvinner og andre negativt ladde emner. Deltakerne i Open Society Foundations' fokusgruppe reflekterte over dette negative inntrykket, et inntrykk de følte hadde stor påvirkning på deres hverdag i Oslo og på inntrykket til lærere, arbeidsgivere, utleiende og politikere. Et økende antall norsk-somaliere jobber i media, og flere medieinstitusjoner har økt dekningen av Norge som et stadig mer flerkulturelt land. Norsk-somaliske medier engasjerer seg samtidig i informasjonsspredning til norsk-somaliere, og oppfordrer ofte til debatt om ulike temaer. Flere av dem kan i stor grad bidra til å rette på utfordringen med at norsk-somaliske venner, familier og naboer ofte er en viktig, men ikke nødvendigvis helt pålitelig, informasjonskilde i det norsk-somaliske samfunnet.

Konklusjon

Det norske samfunnet holder fortsatt på å omstille seg til en virkelighet med et større mangfold, der det å være norsk defineres av mer enn bare fødested og foreldre. Norsk-somaliere er en stor og synlig innvandrergruppe som ofte er gjenstand for gamle stereotyper og fordommer. En rekke ulike tiltak er gjennomført for å utfordre ekskluderingen som er en del av hverdagen til norsk-somaliere i Oslo. Slike tiltak ledes av religiøse grupper, organisasjoner i sivilsamfunnet og nasjonale og lokale myndigheter. Norsk-somaliere er en politisk aktiv gruppe med stadig bedre kvalifikasjoner og kompetanse på en rekke områder. Rapporten oppfordrer interessenter innen integreringsfeltet i Oslo til å bli bedre til å utnytte kompetansen som finnes i det norsk-somaliske miljøet, selv om norsk-somaliere i stadig større grad kan ta til orde for inkludering på egne vegne.

Anbefalinger:

1. Oslo kommune og andre interessenter bør styrke sin dialog med somaliske og andre innvandrergupper, trossamfunn og samfunnsaktører, ved å involvere de som har relevant erfaring og ekspertise, og nettverk, som aktive partnere for å fremme integrering. Denne dialogen bør skje på et nivå som gjør at de blir med som aktive og likeverdige borgere i Oslo.
2. Norsk-somalierne utgjør en levende, dynamisk og engasjert samfunnsgruppe som er aktive i flere sektorer og problemstillinger. For å sikre at dette engasjementet fanges opp og utnyttes fullt, må denne gruppen få økt kompetanse og økte ferdigheter, både på enkeltnivå, i sivilsamfunnet og i små organisasjoner. Bedre kvalifisert og mer profesjonelle somaliske organisasjoner kan kun være berikende for Oslo kommune.
3. Norsk-somalisk deltakelse i arbeidslivet er lav. NAV og frivillige organisasjoner bør jobbe for å utvikle tiltak og veiledning for offentlige ansatte og politikere angående de utfordringene jobbsøkende innvandrere står overfor. Blant disse utfordringer finner vi språkkunnskaper, utenlandske kvalifikasjoner, arbeidserfaring fra utlandet og manglende kjennskap til norsk ansettelses- og arbeidspraksis. Dette initiativet bør også være til nytte for innvandrernes egne organisasjoner, som bør utvikle informasjons- og veiledningstiltak som kan orientere om aktuelle helse-, sosial- og velferdstjenester og hvordan de kan brukes.

KONTAKTINFORMASJON

Vil du har mer informasjon om disse konklusjonene fra At Home In Europe-prosjektet, kan du kontakte:

Klaus Dik Nielsen, Advocacy Officer, At Home in Europe Project
Open Society Initiative for Europe
Jobb: +44 0 207 031 1714
Mobil: +44 (0) 791 769 5286
klausdik.nielsen@opensocietyfoundations.org

OPEN SOCIETY FOUNDATIONS

OPEN SOCIETY FOUNDATIONS JOBBER FOR Å SKAPE LEVENDE OG TOLERANTE DEMOKRATIER, DER STYRESMAKTENE STÅR TIL ANSVAR OVERFOR INNBYGGERNE. OPEN SOCIETY FOUNDATIONS SAMARBEIDER MED LOKALSAMFUNN I OVER 70 LAND OG STØTTER RETTFERDIGHET OG MENNESKERETTIGHETER, YTRINGSFRIHET OG TILGANG TIL OFFENTLIGE HELSETJENESTER OG UTDANNING.

